

LAUSUNTO

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021 - 2024 (VNS 1/2020)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) lausuu kunnioittavasti sivistysvaliokunnalle seuraavaa:

SLL kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021 - 2024.

SLL korostaa, että vaikka suunnitelmien teko on välttämätöntä, on kriisin keskellä taloudellisen tilanteen arvioiminen poikkeuksellisen epävarmaa ja haastavaa myös koulutuksen osalta. Varmaa kuitenkin on, että koronatilanteen vaikutus lapsiin ja nuoriin näkyy yhteiskunnassa pitkään. Siksi tässä tilanteessa panostuksilla koulutukseen ja nuorten hyvinvointiin on erityisen merkittävä tarve.

Lukiokoulutuksen rahoitus

SLL on huolestunut koronatilanteen vaikutuksesta kuntien talouteen ja sitä kautta lukiokoulutuksen järjestämisen ja laadun heikentymiseen. Siksi SLL pitää erittäin tärkeänä kuntatalouden vahvistamiseen liittyviä toimia.

Lukiokoulutuksen rahoitusvaje on tällä hetkellä jo yli 100 miljoonaa euroa, eikä lukion rahoitus kata läheskään kokonaan lukiokoulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia. SLL pitää välttämättömänä vahvistaa lukiokoulutuksen rahoitusta niin, että rahoitus vastaisi syntyviä kustannuksia.

Lukiokoulutuksen laatu ja saavutettavuus

SLL on pettynyt, että julkisen talouden suunnitelman yhteydessä ei päätetty lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmasta. Hallitusohjelmaan on kirjattu 20 miljoonaa euroa kyseisen ohjelman

toteuttamiseen, mutta asiasta ei tehty edelleenkään päätöstä, toisin kuin esimerkiksi vastaavista varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatuohjelmista.

Lukiokoulutuksen saavutettavuuden ja laadun kehittämiseksi on nyt erityisen suuri tarve, koska lukioverkko on harventunut selvästi viimeisten vuosien aikana. SLL on ehdottanut lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistamista siten, että rahoitukseen lisättäisiin saavutettavuuslisä. Tämä olisi mahdollista toteuttaa kustannusneutraalisti siirtymällä pienten lukioiden lisästä lukiokoulutuksen alueellista saavutettavuutta korostavaan lisään, ja olisi konkreettinen toimenpide lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi. Rahoitusjärjestelmän uudistamista tulisi tarkastella viimeistään koulutuspoliittisen selonteon yhteydessä.

Lisäksi SLL esittää, että lukiokoulutukseen luodaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä. Järjestelmä voitaisiin toteuttaa edellä kuvatun laatu- ja saavutettavuusohjelman yhteydessä. Vastaava palautekäytäntö on jo käytössä korkeakouluissa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Oppivelvollisuuden pidentäminen ja maksuton toinen aste

Hallituksen tavoitteena on korottaa oppivelvollisuusikä 18 ikävuoteen. SLL ei kannata tavoitetta ja katsoo, että oppivelvollisuuden laajentaminen toiselle asteelle on mekaaninen ja tehoton keino syrjäytymisen ehkäisyyn. Sen sijaan esimerkiksi riittävä, laadukas yläkoulun oppilaan ohjaus on toimiva tapa ehkäistä nivelvaiheen koulupudokkuutta.

SLL pitää välttämättömänä, että oppivelvollisuuden valmistelussa otetaan lisäaika, jotta voidaan varmistaa laatu niin lainvalmistelussa kuin toimeenpanossa. Koronatilanne ja siitä selviäminen on aiheuttanut opetustoimelle merkittävän työtaakan, joten laajan valmistelun kiirehtiminen poikkeustilanteessa ei ole tarkoituksenmukaista ja saattaa heikentää uudistuksen laatua.

Hallitus esittää 22 miljoonan euron lisämäärärahaa oppivelvollisuuden laajentamiselle vuonna 2024. SLL pitää määrärahaa tärkeänä ja tarpeellisenä lisäyksenä. On kuitenkin huolestuttavaa, että joidenkin kustannusarvioiden (esimerkiksi Kuntaliiton laskelman) mukaan nyt varattu rahoitus ei riitä

uudistuksen toteuttamiseen. SLL pitää välttämättömänä, että uudet velvoitteet korvataan kunnille täysimääräisesti, jotta uudistuksen takia ei jouduta tekemään leikkauksia muualta koulutuksesta.

SLL iloitsee siitä, että hallitus edistää tavoitetta maksuttomasta toisesta asteesta. Maksuton toinen aste on syytä toteuttaa huolellisesti koko oppimateriaalijärjestelmää uudistaen. SLL toivoo, että maksuttoman toisen asteen toteuttaminen ja oppivelvollisuuden pidentäminen eivät olisi sidoksissa toisiinsa, jotta maksuttoman toisen asteen toteuttaminen ei viivästyisi.

Perusopetus

Perusopetuksen resursseja on vahvistettava, jotta jokaisella perusopetuksen päättäneellä olisi vahvat opiskelutaidot ja oppimismotivaatio. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota, että erityisesti pienissä kunnissa lukiokoulutuksella on merkittävä rooli laadukkaan perusasteen opetuksen turvaajana, sillä opetushenkilökunta voi olla osin yhteistä.

SLL pitää siksi erinomaisena, että perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan on varattu yhteensä 180 miljoonaa euroa vuosina 2020–2022, ja että summa säilyy koronaepidemiasta huolimatta. Ohjelmalla on tärkeää edistää koulutuksellista tasa-arvoa, jotta perusopetuksen jälkeen jokaisella nuorella olisi tosiasialliset valmiudet opiskeluun toisella asteella.

Nivelvaihe perusasteen ja toisen asteen koulutuksen välissä on erityisen kriittinen paitsi nuoren opinpolun myös yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Siksi sekä perusasteella että toisella asteella tulee kiinnittää huomiota opinto-ohjauksen riittävään määrään ja laatuun. Opinto-ohjauksen on kuljettava mukana läpi koulutuspolun, ei keskittyttävä vain eri asteiden viimeiseen opiskeluvuoteen.

Lukion opinto-ohjaus

SLL kannattaa lämpimästi hallitusohjelman tavoitetta opinto-ohjauksen vahvistamisesta. SLL:n tavoitteena on yksi täysipäiväinen opinto-ohjaaja jokaista 200 opiskelijaa kohti. Tämä mahdollistaisi nykyistä paremmin yksilöllisen ohjauksen niin lukio-opinnoissa kuin jatko-opintoihin. Etenkin koronakevään aiheuttamat poikkeustilanteet sekä muut uudistukset lukiolaisten arkeen ovat esimerkki siitä, että opinto-ohjauksen tarve on jatkuvassa kasvussa.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää sitovia mitoituksia opinto-ohjaajien määrälle. SLL toivoo, että asia ei jää vain selvityksen tasolle, vaan että mitoitukset myös toteutetaan. Lisäksi on syytä muistaa, että hallinnollinen päätös mitoituksista ei itsessään riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan opinto-ohjauksen lisäresursointia. Opinto-ohjausta on myös kehitettävä pitkäjänteisesti vastaamaan sille kohdistettuihin lukuisiin odotuksiin, jotka ovat vain kasvaneet oppivelvollisuuden pidentämisen ja korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen myötä.

Ylioppilastutkinto

Lukiokoulutukseen ja ylioppilastutkintoon on tehty viime aikoina paljon uudistuksia. Lukiolaki on uudistettu, ylioppilaskirjoituksissa on siirrytty sähköisiin kirjoituksiin, kirjoitettavien kokeiden määrä on kasvanut ja suoran todistusvalinnan painoarvo on kasvanut korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttaminen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksissa. SLL on erityisen huolestunut pakollisen kokeen lisäämisen vaikutuksista lukiolaisten jo valmiiksi valtaviin jaksamisongelmiin, jotka ovat vielä pahentuneet koronatilanteen myötä. Nyt ei ole aika nuorten stressiä ja uupumista lisääville uudistuksille. Siksi SLL vetoaa, että hallitus luopuu tavoitteestaan palauttaa toinen kotimainen kieli pakolliseksi ylioppilaskirjoituksissa.

Opiskelijoiden hyvinvointi ja osallisuus

Toisen asteen opiskelun mielekkyyteen tulee kiinnittää huomiota, jotta koulupudokkuutta voidaan ehkäistä. Varsinkin koronaepidemian aikana ja jälkeen nuorten usko tulevaisuuteen voi olla heikompaa, jolloin myös motivaatio opiskeluun saattaa laskea. Tällöin on erityisen tärkeää huolehtia opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksista ja hyvinvoinnin tukemisesta erilaisin keinoin.

Lukiolaisten kouluinnokkuuden on useissa tutkimuksissa todettu olevan vähäisempää kuin ammattiin opiskelevien. Erityisesti lukiolaistytöt kokevat riittämättömyyttä ja uupumista lukio-opintojen aikana, mutta myös pojat, jotka aloittavat lukion innokkaana, kynnistyvät lukio-opintojen aikana.

On olennaista miettiä, miten nuorten opiskelukykyä voidaan ylläpitää nykyistä paremmin. Opiskelukykyyen vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi opiskeluympäristö. Kiireetön ilmapiiri, jossa nuorten on helppo voida hyvin ja suoriutua opinnoistaan, opettajien myönteinen suhtautuminen opiskelijoihin ja oikeudenmukaisuus ovat asioita, jotka tutkimusten mukaan edesauttavat nuorten hyvinvointia ja sisäistä motivaatiota koulussa.

Lukiolaisbarometrin 2019 mukaan lukio-opiskelun kokee henkisesti raskaaksi 40 prosenttia lukiolaisista. Kouluterveyskyselyssä 2019 toistuu vastaava luku liittyen huoleen omasta mielenterveydestä. Tämä korostuu tytöillä: heistä jopa joka toinen kokee huolta omasta mielen hyvinvoinnista, pojilla vastaava luku oli noin 20 prosenttia. Oma opiskelumotivaatio ja uupumus ovat myös yleisimpiä syitä opintojen hidastumiseen.

Opiskelijoiden hyvinvointia tukee opiskeluilmapiiri, jossa häirinnälle, syrjinnälle ja kiusaamiselle on asetettu nollatoleranssi. Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja estämiseksi on oleellista, että siihen puututaan vahvemmin – tämän on näyttävä sekä lukiolain tasolla että paikallisesti jokaisessa lukiossa. SLL ehdottaa lukiolain muuttamista siten, että se yksiselitteisesti velvoittaa lukion rehtoria ja opettajia puuttumaan oppilaitoksessa tapahtuvaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään.

SLL pitää hyvänä, että poliisi vahvistaa verkossa tapahtuvan rikollisuuden tutkintaa ja torjuntaa. Iso osa koulukiusaamisesta tapahtuu netissä, ja SLL toivookin, että poliisi edistäisi myös kiusaamisen ehkäisyä osana muuta verkkoväkivallan ehkäisytyötä.

Opiskeluhoolto

SLL kannattaa edelleen lämpimästi hallituksen tavoitetta sitovista mitoituksista opiskeluhoillon palveluihin. Nykyisin opiskeluhoillon palvelujen saatavuudessa on isoja alueellisia eroja eivätkä palvelut toteudu riittävällä tavalla. Riittämättömät resurssit eivät mahdollista opiskeluhoillon toteutumista oppilas- ja opiskelijahuoltolain vaatimusten mukaisesti. SLL esittää, että lukioissa olisi täysipäiväinen terveydenhoitaja, koulukuraattori ja -psykologi enintään 600 opiskelijaa kohti, sekä

täysipäiväinen lääkäri 2000 opiskelijaa kohti. SLL:n mukaan opiskeluhuollon palveluiden tulee jatkossakin olla kuntien vastuulla, eikä vastuuta tule siirtää maakunnille.

SLL pitää erityisen hyvänä, että opiskeluhuollon resursseja vahvistetaan kehyskaudella aiemmin suunnitellun mukaisesti. Resurssien lisääminen on välttämätöntä, jotta yhdenvertainen opiskeluhuollon palvelujen saatavuus toteutuu kaikkialla, nuorilla on tasa-arvoinen mahdollisuus päästä hyvinvointia tukeviin palveluihin ja opiskeluhuolto voi kehittyä vastaamaan muuttuneisiin nuorten hyvinvoinnin haasteisiin. Etenkin koronaepidemian jälkeen on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että nuoriin kohdistunut hyvinvointivaje korjataan mahdollisimman nopeasti tarjoamalla kaikille tukea tarvitseville pääsy opiskeluhuollon palveluiden piiriin.

Kun laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta tulee voimaan vuonna 2021, ammattikorkeakouluopiskelijat siirtyvät pois kunnallisesta terveydenhuollosta Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) palveluiden piiriin. Kuntien valtionosuuksien pienentyessä 32 miljoonalla SLL on huolissaan, heikentääkö siirtymä lukiolaisten opiskeluterveydenhuollon palveluita tavalla tai toisella. Palveluiden saatavuutta tulisikin arvioida siirtymän jälkeen.

Opintotuki ja koulumatkatuki

SLL muistuttaa, että vaikka opintorahan ja oppimateriaalilisan sitominen indeksiin 1.8.2020 parantaa opiskelijoiden taloudellista asemaa, nykyiset opintorahojen määrät ovat riittämättömiä. SLL toivoo, että opintotuen tasoa tarkastellaan myös muilta osin. Huoltajien ja opiskelijoiden itsensä työttömyys tulee lisääntymään ja näin ollen opintotuen merkitys tulonlähteenä korostuu. Pidemmällä aikavälillä SLL toivoo, että myös opiskelijoiden etuudet otetaan sosiaaliturvauudistuksen piiriin.

SLL toivoo erityisesti kaikista alhaisempien opintorahojen sekä huoltajien tulorajojen korottamista. Haasteena nykyisin on, että useat opintotukea tosiasiallisesti tarvitsevat jäävät opintotuen ulkopuolelle, sillä huoltajien tulorajat ovat alhaiset. Siksi olisi perusteltua luopua huoltajien tulojen alentavasta vaikutuksesta, jotta jokainen opiskelija voi tehdä omaa tulevaisuutta koskevat päätökset itsenäisesti.

Oppivelvollisuuden pidentämisen yhteydessä on syytä huomioida, että kaikki toisen asteen opiskelijat eivät ole opintotuen piirissä, sillä oikeus opintotukeen alkaa vasta 17-vuotiaana. Siihen asti hänestä maksetaan lapsilisää hänen huoltajalleen. SLL:n näkemyksen mukaan viimeistään oppivelvollisuus uudistuksen yhteydessä on varmistettava, että taloudelliset etuudet ovat jokaisen opiskelijan itsensä käytettävissä jo toisen asteen opintojen alkaessa.

Oppivelvollisuusiän pidentämisen osana toisen asteen opiskelijoiden koulumatkatukeen on myös tehtävä muutoksia: edellytyksenä on oltava 43 euron omavastuuosuudesta luopuminen sekä minimikilometrimäärän laskeminen kymmenestä kilometristä viiteen kilometriin, kuten OKM on esittänyt oppivelvollisuuslain valmistelun yhteydessä.

Etsivä nuorisotyö

SLL on huolestunut etsivän nuorisotyön rahoituksen tasosta. Etsivä nuorisotyö tarjoaa alle 29-vuotiaille koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella oleville nuorille yksilöllistä tukea ja ohjausta, ja se perustuu vapaaehtoisuuteen. Vuoden 2019 rahoituksen tasosta tehtiin 300 000 euron leikkaus vuoteen 2020. Pitkäjänteisen nuorisotyön kehittämisen ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, ettei etsivän nuorisotyön rahoitusta heikennettäisi enempää.

Nuorten turvallisuus ja hyvinvointi kodeissa

SLL pitää tervetulleena lähisuhdeväkivallan ehkäisyä edistävillä järjestöillä osoitettavaa vuotuista lisämäärärahaa. Koronaepidemian ja sosiaalisen eristäytymisen johdosta lähisuhdeväkivaltilastot ovat kasvussa. Moni herkässä kasvuiässä oleva lapsi ja nuori joutuu kärsimään väkivallan ja siitä johtuvan pelon vuoksi, ja kevään 2020 jälkiä korjattaneen vielä vuosia työttömyyden lisääntyessä. Turvakotien riittävät asiakaspaikat sekä muiden tukipalveluiden resurssien turvaaminen auttavat suojelemaan näitä lapsia ja nuoria sekä viemään heidät tarvittaessa lastensuojelun huomaan.

SLL pitää myös tärkeänä, että poliisin toiminnassa on nostettu yhdeksi painopisteeksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten vähentäminen, liittyen erityisesti lapsiin kohdistuviin rikoksiin sekä lähisuhdeväkivaltaan.

Radikalisoituminen voi olla tulos heikoista perheoloista, joten SLL pitää hyvänä, että poliisi on pyrkimässä toiminnallaan ennaltaehkäisemiseen myös sitä.

Helsingissä 29.4.2020

Adina Nivukoski
Puheenjohtaja

Heikki Luoto
Pääsihteeri

Lisätietoja:

sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen, 050 377 7729, iiris.hynonen@lukio.fi

koulutuspoliittinen asiantuntija Toni Ahva, 050 440 9647, toni.ahva@lukio.fi